

Státní okresní archiv Karlovy Vary

NSDAP – místní skupina Krásné Údolí

1939–1945

Inventář

EL NAD č.: 1842

AP č.: 316

Mgr. Petr Cais

Karlovy Vary 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu	7
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	7
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	8
Seznam použitých pramenů a literatury	9

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	10
Příloha č. 2: Struktura archivního fondu	11

Inventární seznam	12

ÚVOD

I. Vývoj původce archivního fondu

Přesné datum vzniku místní skupiny Nacionálně socialistické německé dělnické strany (něm. *Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei* – dále jen NSDAP) v městečku Krásné Údolí (něm. *Schönthal*), jejíž německý název po celou dobu jejího trvání zněl *NSDAP – Ortsgruppe Schönthal*, zůstává nezjištěno, přibližně je možné uvažovat o závěru podzimu roku 1938. U NSDAP obecně lze konstatovat, že byla v českém pohraničí, připojeném po Mnichovské dohodě k Německu, zřízena výnosem Adolfa Hitlera ze dne 30. října 1938 o vytvoření župy NSDAP Sudety (župa č. 32).¹ Na místní úrovni předpokládáme dokončení procesu utváření její organizační struktury až po zformování členské základny, která se rekrutovala z příslušníků dosavadní Sudetoněmecké strany (něm. *Sudetendeutsche Partei* – zkratka SdP) a již pět let neexistující Německé nacionálně socialistické dělnické strany (něm. *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei* – zkratka DNSAP).² Členové obou těchto politických organizací však nebyli do NSDAP převedeni automaticky, nýbrž až po důkladných prověrkách v listopadu a prosinci 1938³ a nejinak tomu muselo být i u funkcionářů a členů místní skupiny NSDAP v Krásném Údolí, jejichž počet či seznam se však v dochovaných materiálech původce bohužel nevyskytuje. V čele skupiny stál již dlouholetý starosta města Krásného Údolí Tiberius Luderer, z jehož úřední činnosti pocházejí písemnosti tohoto archivního fondu.⁴ Původně byl členem strany německých agrárníků Svaz zemědělců (něm. *Bund der Landwirte*), která se však po připojení Rakouska k Německé říši v březnu 1938 rozpustila, její členská základna byla převedena do Sudetoněmecké strany,⁵ jež poté, jak bylo řečeno, po záboru pohraničí na podzim téhož roku splynula s NSDAP.

K ukončení činnosti místní skupiny NSDAP v Krásném Údolí došlo v období od 6. dubna 1945, kdy je v jejích spisech dochován časově nejmladší záznam,⁶ do porážky Třetí říše a obnovení státní moci Československé republiky nad odtrženým územím českého pohraničí v první polovině května.⁷

¹ Její obvod se zpočátku kryl se správním obvodem nově zřízené říšské župy Sudety, po vzniku Protektorátu Čechy a Morava k ní byly připojeny některé části tzv. protektorátního území – viz VRBATA, Jaroslav. Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. *Sborník archivních prací*, 1962, ročník XII, sešit 2, s. 47. Viz též MACEK, Jaroslav – BRZOBOHATÝ, Jan. Spisová manipulace nacistické okupační správy – zásady a vývoj. *Sborník archivních prací*, 1965, ročník XV, sešit 1, s. 272.

² V září roku 1933 sama ukončila činnost, když jí hrozil zákaz ze strany československých úřadů – viz MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kolektiv. *Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl – *Období 1861–1938*. Brno : Doplněk, 2005, s. 872.

³ Členství jim při tom bylo započítáváno k 5. listopadu 1938 – viz KURAL, Václav – RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kol. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem : albis international, 2002, s. 102. Ostatní informace v tomto odstavci v ŘEHÁČEK, Karel. NSDAP v Karlových Varech, její struktura a někteří její představitelé v letech 1938–1945. *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 2003, číslo 7, s. 177, který rovněž uvádí, že proces převodu SdP do NSDAP probíhal v době od 5. listopadu do 11. prosince 1938. O organizaci NSDAP v zabraném pohraničí pojednává též VRBATA, Jaroslav. Přehled vývoje..., s. 63.

⁴ Tiberius Luderer (narozen 31. 3. 1893) zastával funkci starosty Krásného Údolí od dubna 1924 do konce existence německé městské správy v roce 1945 – viz Státní okresní archiv Karlovy Vary (dále jen SOKA KV), *Archiv města Krásné Údolí (dále jen AMKÚ)*, spisy po r. 1850, sign. 143 – *Obecní výbor/zastupitelstvo – volby*,...

⁵ Sudetoněmecká strana v té době postupně pohltila všechny strany německé politické scény českých zemí s výjimkou sociálních demokratů a komunistů – viz MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kolektiv. *Politické strany*..., s. 909, konkrétně o Svazu zemědělců *Tamtéž*, s. 885.

⁶ Viz inv. č. 14 – *Uprchlíci*..., dopis okresního vedení NSDAP v Mariánských Lázních ze 4. dubna 1945, jež místní skupině došel o dva dny později.

⁷ VRBATA, Jaroslav. Přehled vývoje..., s. 67.

Vedle samotné NSDAP působily v Krásném Údolí v jejím rámci i místní organizace přiřčených složek této strany. Vzhledem k obsahovému zastoupení v archivním fondu (viz inv. č. 15–20) je zde třeba zmínit Nacionálně socialistickou péči o blaho lidu (něm. *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt – dále jen NSV*, nebo také v případě Krásného Údolí – *NSDAP – Ortsgruppe Schönthal, Amt für Volkswohlfahrt*). Byla řízena místním vedoucím/ místním správcem (něm. *Ortsgruppenamtsleiter, Ortsamtsleiter für Volkswohlfahrt* či *Ortsamtswalter der NSV*),⁸ kterým byl Matthias Mührling, kupec z Krásného Údolí č.p. 69.⁹ K dispozici měl pokladníka (něm. *Ortskassenwalter, Ortsamtskassenverwalter, Kassenleiter*), který vedl mimo jiné agendu členských příspěvků a kartotéku členů NSV.¹⁰

Nacionálně socialistická péče o blaho lidu měla za úkol sjednotit pod nacistickým vlivem nestátní charitativní a dobročinnou aktivitu obyvatelstva. Mezi její hlavní činnosti patřilo organizování sbírky Zimní pomoc německého lidu (něm. *Winterhilfswerk des deutschen Volkes*, zkratka *WHW*), za války označované též jako Zimní válečná pomoc (něm. *Kriegs-Winterhilfswerk*). Pověřencem pro provádění těchto sbírek v Krásném Údolí (něm. *Ortsbeauftragte für das Winterhilfswerk*) byl proto místní vedoucí NSV. Z jejich výnosů byly poskytovány příspěvky pro sociálně slabé osoby. Dále byla organizace činná v oblasti péče o mládež, provozu mateřských školek a pomoci matkám s dětmi v rámci akce Matka a dítě (něm. *Mutter und Kind*), do jejíhož rámce spadalo fungování stejnojmenného pomocného střediska (něm. *Hilfsstelle Mutter und Kind*) v Krásném Údolí.¹¹ Vedle veřejných sbírek byly významným a nejstabilnějším zdrojem příjmů NSV členské příspěvky, proto byla náboru co největšího počtu členů věnována značná pozornost a energie¹² a členství v NSV nebylo podmíněno členstvím v NSDAP.¹³

Z dalších nacistických činností a přidružených složek NSDAP je v Krásném Údolí např. doložen Nacionálně socialistický svaz žen (něm. *NS-Frauenschaft*), v čele s místní vedoucí (něm. *Ortsfrauenschaftsleiterin*)¹⁴ a lokální pověřenec pro rasovou politiku (něm. *Ortsbeauftragte für Rassenpolitik*).¹⁵

V oblasti územní kompetence místní skupiny NSDAP se nalézalo nejen město Krásné Údolí (467 obyvatel v roce 1941), ale i obec Odolenovice (něm. *Döllnitz* – 102 obyvatel), sousedící s ním na severu, a za ní ještě severněji ležící obec Přilezy (něm. *Pröles* – 200 obyvatel).¹⁶ V zásadě se místní skupina NSDAP měla dělit na buňky (něm. *Zellen*) a tyto pak

⁸ Viz inv. č. 16 – *Členové NSV...*, dopis z 29. listopadu 1942; inv. č. 15 – *Nacionálně socialistická péče...*, dopis z 25. října 1942; *tamtéž* dopis z 22. ledna 1944.

⁹ SOKA KV, AMKÚ, kniha *Matrika obecních příslušníků 1927–[1945]*, oddělení M.

¹⁰ Inv. č. 15 – *Nacionálně socialistická péče...*, dopisy z 21. dubna 1943 a z 16. října 1943, dále i z 25. října 1942 a 22. ledna 1944.

¹¹ Viz inv. č. 17 – *Zaopatření osob v nouzi...*; zde i seznam 24 dětí, umístěných v mateřské školce (něm. *Kindergartenkinder*) z 15. května 1941.

¹² Viz inv. č. 16 – *Členové NSV – nábor...*

¹³ Informace o NSV v celém tomto odstavci v MACKOVÁ, Marie. *Nacionálně socialistická péče o blaho lidu Čenkovice : archivní fond a možnosti výzkumu mikroregionu. Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 2000, č. 5, s. 28–30, o zimní pomoci zejména na stranách 28 a 31. O struktuře a činnosti NSV pojednává též VANĚČEK, Jiří. *NSDAP – místní skupina Ústí nad Orlicí. Nové letopisy města Ústí nad Orlicí a jeho okolí*, 2006, č. 1–2, s. 11–12, z tištěných pramenů pak *Organisationsbuch der NSDAP*. 5. Auflage. München : Zentralverlag der NSDAP, Franz Eher Nachf., 1938 (*dále jen Organisationsbuch...*) – dle rejstříku.

¹⁴ Viz inv. č. 17 – *Zaopatření osob v nouzi...*, Ludererův dopis z 6. září 1942 adresovaný místní vedoucí Nacionálně socialistického svazu žen Anně Höfnerové s výzvou, aby navrhla, komu má být poskytnuta pomoc z výtěžků zimní pomoci. O svazu žen a dalších organizacích a funkcionářích strany viz *Organisationsbuch...* – dle rejstříku.

¹⁵ Viz inv. č. 17 – *Zaopatření osob v nouzi...*, Ludererův dopis z 6. září 1942 adresovaný místnímu pověřenci pro rasovou politiku Josefu Kluppovi s výzvou, aby navrhl, komu má být poskytnuta pomoc z výtěžků zimní pomoci.

¹⁶ Údaje o počtu obyvatelstva čerpány z *Das Sudetenbuch 1941*. Bad Teplitz-Schönau : Wächter Verlag, [1941], Erster Teil des Buches, s. 29, 157, 181.

na bloky (něm. *Blocks*), zahrnující 40–60 domácností. V případě Krásného Údolí jsou však v oblasti samotného města doloženy pouze bloky a buňky nikoliv, což bylo podle organizačních stanov strany u místních organizací s menším počtem domácností povoleno. Buňky tak existovaly pouze v obou zmíněných obcích, Odolenovice a Přílezy – v každé jedna; bloky v nich však v materiálech fondu uváděny nejsou, jejich existenci nicméně vyloučit nelze.¹⁷ Zmíněné podřízené orgány (buňky a bloky) však vlastní organizovanou kancelář neměly, neboť jejich agenda byla vyřizována pouze ústně, písemně jen výjimečně.¹⁸ Funkce vedoucích těchto celků (něm. *Blockwalter, Zellenleiter*) obsazoval místní vedoucí NSDAP. Po uplynutí zkušební doby 3–4 měsíců a doložení árijského původu až do roku 1800 pak byli definitivně jmenováni okresním vedoucím NSDAP.¹⁹ Podobné územní členění na nižší články, v jejichž čele stáli buňkoví či blokoví správci (něm. *Zellenwalter, Blockwalter*) mělo i NSV, jehož organizační struktura byla NSDAP přizpůsobena.²⁰

Nadřízeným orgánem místní stranické skupiny bylo Okresní vedení NSDAP Mariánské Lázně (něm. *Kreisleitung der NSDAP Marienbad*).²¹ Jeho územní kompetence zahrnovala venkovský okres Teplá, do kterého Krásné Údolí a obě zmíněné obce náležely, a venkovský okres Mariánské Lázně.²²

V oblasti věcných pravomocí a činností původce potvrzuje fond dosavadní poznatky odborné literatury o prolínání agendy státních a samosprávných úřadů a orgánů NSDAP,²³ která tak byla vyřizována po obou liniích – veřejné správy a stranické. U sledované místní skupiny je to patrné např. ve sféře péče o uprchlíky (inv. č. 14), protipožární a protiletectvé ochrany (inv. č. 6), bytové otázky (inv. č. 7) a péče o válečné sirotky a pozůstalé po padlých vojácích (inv. č. 12), jež byly zároveň vyřizovány městským úřadem.²⁴ V případě Krásného Údolí to však nepůsobilo žádné potíže, neboť místní vedoucí NSDAP byl zároveň starostou města, a tento stav trval, jako v případě mnoha dalších obcí a měst, až do konce války, navzdory snaze nadřízených orgánů personální unii mezi vedoucími místních skupin a starosty obcí zrušit.²⁵ Tiberius Luderer proto příslušnou agendu vyřizoval buď jako místní vedoucí NSDAP, nebo starosta, podle toho, od jakého nadřízeného úřadu mu konkrétní podání či zadání došla (od okresního stranického vedení NSDAP v Mariánských Lázních, nebo z úřadu landráta v Teplé).

Místní vedoucí NSDAP v Krásném Údolí zasahoval v případě potřeby i do oblasti působení přidružených organizací strany, ačkoliv i ony měly své příslušné řídicí funkcionáře,

¹⁷ Srov. též *Organisationsbuch...*, s. 88–89, 97, 110, 116. *Tamtéž* o místních skupinách NSDAP, jmenování jejich vedoucích ad. – s. 116nn. Počet bloků v Krásném Údolí se z dochovaných materiálů přesně stanovit nepodařilo. Naznačuje jej pouze poznámka o sedmi kusech dalších kopií pozvánek pro bloky (*Anbei 7 Einladungen für die Blocks*) na jednom paré pozvánky z 8. června 1943 k účasti na uctění památky člena NSDAP Alfreda Ullspergera, padlého ve válce. Buňky NSDAP v Odolenovicích a Přílezech jsou na tomto dokumentu zmíněny rovněž – viz inv. č. 9 – *Vojenské osoby...*

¹⁸ MACEK, Jaroslav – BRZOBHATÝ, Jan. *Spisová manipulace...*, s. 272; *Organisationsbuch...*, s. 103, 112.

¹⁹ *Organisationsbuch...*, s. 100, 110.

²⁰ Inv. č. 15 – *Nacionálně socialistická péče...*, dopis z 25. října 1942; *Organisationsbuch...*, s. 99.

²¹ K německému názvu viz inv. č. 9, oběžník č. 8/40 z 19. července 1940.

²² *Das Sudetenbuch 1940*. Teplitz-Schönau: Wächter Verlag, [1940], Zweiter Teil des Buches, s. 239–243; *Das Sudetenbuch 1941*. Bad Teplitz-Schönau: Wächter Verlag, [1941], Erster Teil des Buches, s. 252–256. Šest kartonů spisů Okresního vedení NSDAP Mariánské Lázně je v současné době uloženo v SOA Plzeň, fond *Nacistické organizace, kraj Karlovy Vary, 1939–1945*.

²³ VRBATA, Jaroslav. *Přehled vývoje...*, s. 66.

²⁴ Srovnej např.: SOKA KV, AMKÚ, spisy po r. 1850, sign. 743-2 – *Ubytování uprchlíků a evakuovaných*; 319 – *Protiletectvé ochrana...*; 743-1 – *Bytová nouze...*; 257 – *Zaopatření rodin vojáků, pozůstalých a sirotků po padlých*.

²⁵ VRBATA, Jaroslav. *Přehled vývoje...*, s. 66, který zde uvádí prováděcí směrnice k nařízení vůdce a říšského kancléře ze dne 16. 2. 1945, ve kterých sekretář Adolfa Hitlera a vedoucí stranické kanceláře NSDAP Martin Bormann nařizoval případy zastávání obou funkcí stejnou osobou odstranit. Srov. též *Organisationsbuch...*, s. 98.

a to z titulu nositele svrchovanosti NSDAP (něm. *Hoheitsträger*).²⁶ U místní NSV např. spolupůsobil při sbírkách válečné zimní pomoci,²⁷ náboru jejích členů²⁸ a vymáhání nezaplacených příspěvků.²⁹ Rovněž se podílel na ustanovování jejich funkcionářů, a měl nad nimi pravomoc v disciplinárním ohledu.³⁰ Podání, týkající se činnosti přidružených organizací, byla Tiberiu Ludererovi buď doručena přímo, nebo prostřednictvím řídicího funkcionáře dané složky.³¹ Informovanost o agendě přidružených organizací mu zajišťovala tehdejší praxe, zasílat oběžníky jejich nadřízených orgánů na vědomí místním vedoucím NSDAP, neboť byli odpovědní za politické dopady všech jejich opatření.³² Fond tudíž, ač se obsahově týká i přidružených organizací NSDAP, zejména NSV, obsahuje spisy vzešlé výhradně z agendy a korespondence místního vedoucího strany Tiberia Luderera, pouze kniha, zastoupená zde inv. č. 1 byla založena a vedena u NSV, avšak i ta mu byla posléze odevzdána k dispozici, a proto také mezi jeho spisy při pořádání fondu nalezena.

Náplň činnosti místního vedoucího NSDAP rovněž tvořilo vyřizování a intervence v soukromých záležitostech, ve kterých se na něj jednotliví obyvatelé obraceli (inv. č. 10).

Za sídlo původce fondu lze považovat městskou kancelář, v níž Tiberius Luderer jako starosta a místní vedoucí NSDAP vykonával obě své funkce.³³

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Písemnosti byly vyřizovány v městské kanceláři místním vedoucím NSDAP Tiberiem Ludererem, který, jak bylo řečeno v předcházející kapitole, zároveň zastával funkci starosty. Na městském úřadě, později úřadě Místního národního výboru Krásné Údolí byly také spisy pravděpodobně uloženy před jejich převzetím do archivu.

K vyřizování stranické agendy měl Tiberius Luderer k dispozici vlastní hlavičkový papír a razítko místní organizace NSDAP.³⁴ Skartační ani zvláštní spisový plán však nepoužíval, při vyřízení pouze dokumenty opatřil poznámkou o jejich obsahu, např. *NSV, Gefallene, WHW, Flüchtlinge*, a poté založil jako jednotliviny, popř. ve zvláštních složkách s tematickým označením, mezi městská akta. Zde byly průběžně nalézány zpracovatelem až při inventarizaci fondu Archiv města Krásné Údolí, části spisů z období po záboru pohraničí

²⁶ Inv. č. 15 – *Nacionálně socialistická péče...*, dopis okresního vedení NSDAP v Mariánských Lázních – úřadu pro blaho lidu, Ludererovi z 28. února 1940. Srov. též *Organisationsbuch...*, s. 98.

²⁷ Inv. č. 18 – *Válečná zimní pomoc...*, zde např. dopis okresního pověřence pro válečnou zimní pomoc v Mariánských Lázních Tiberiu Ludererovi z 9. ledna 1943.

²⁸ Viz inv. č. 16 – *Členové NSV...*, dopis okresního vedení NSDAP v Mariánských Lázních – úřadu pro blaho lidu, Ludererovi z 18. listopadu 1942; dopis Hlavnímu úřadu pro blaho lidu NSDAP Mariánské Lázně z 29. listopadu 1942.

²⁹ *Tamtéž*, upomínka nezaplacených příspěvků pro Aloise Wirknera z Krásného Údolí č.p. 78 z 30. 6. 1942.

³⁰ K ustanovování funkcionářů viz inv. č. 15 – *Nacionálně socialistická péče...*, žádost místního vedoucího a pokladníka NSV Tiberiu Ludererovi z 25. 10. 1942 ohledně jmenování blokového správce NSV (něm. *Blockwalter der NSV*), k tomu rovněž *Organisationsbuch...*, s. 108–109. K disciplinární pravomoci místního vedoucího viz *Organisationsbuch...*, s. 119; konkrétní případ inv. č. 15 – Ludererův dopis z 2. března 1940, v němž upomíná Josefa Löwa, místního referenta NSV pro péči o mládež (něm. *Ortssachbearbeiter für Jugendhilfe*) a řídicího učitele v Krásném Údolí, aby podal nadřízenému úřadu pro blaho lidu v Mariánských Lázních požadované informace.

³¹ Viz inv. č. 14 – *Uprchlíci...*, dopis nadřízeného úřadu pro blaho lidu v Mariánských Lázních, týkající se uprchlíka Karla Beera, z 20. ledna 1945.

³² *Organisationsbuch...*, s. 120.

³³ Kancelář zmíněna v inv. č. 17 – *Zaopatření osob v nouzi...*, dopis Katharině Papschové z 3. června 1941.

³⁴ Viz např. inv. č. 17 – *Zaopatření osob v nouzi...*, dopis Tiberia Luderera místnímu vedoucímu Říšského svazu živilského (něm. *Reichsnährstand*) Ludwigu Pichlovi (titul *Ortsbauernführer*) z 6. září 1942. Hlavičkový papír místní organizace NSV a její úřední razítko jsou doloženy v inv. č. 15 – *Nacionálně socialistická péče...*, dopis Ludererovi z 25. října 1942.

v roce 1938. Formálně byl nový archivní fond místní skupiny NSDAP vymanipulován z fondu archivu města na základě vnitřní změny č.j. SOAP/030-0638/2010.

Archivní fond byl předán z tehdejšího Místního národního výboru Krásné Údolí do Okresního archivu Karlovy Vary, předchůdce současného Státního okresního archivu Karlovy Vary, v rámci spisů fondu Archiv města Krásné Údolí v roce 1961 – viz přír. č. 16/1961 v knize přírůstků. Při tom se vzhledem k výše uvedeným skutečnostem o existenci materiálů místní NSDAP mezi přebíranými písemnostmi města nevědělo.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Časový rozsah archivního fondu je ohraničen léty 1939–1945.

Z časového hlediska jsou materiály z roku 1939 dochovány slabě, lepší situace je v následujících letech 1940–1945. Obsahové zastoupení je různorodé a odpovídá tehdejšímu aktuálnímu oblastem činnosti místního vedoucího NSDAP.³⁵

Z důvodu přehodnocení významu podle § 17, odst. 3, zákona č. 499/2004 Sb. v platném znění, nedošlo k žádnému vyřazení archiválií, pouze bylo z fondu vyloučeno malé množství duplikátů nearchivní povahy (celkem 5 listů).

Vzhledem k dochovanému množství a struktuře, jakož i neexistujícímu spisovému plánu původce byl archivní fond při pořádání rozdělen na I. Úřední knihy (1ks) a dále II. Spisy (1 karta), které byly dále roztříděny do obsahových skupin, vytvořených zpracovatelem (viz Příloha č. 2). Takto je členěn rovněž i inventární seznam. Rejstříky nebyly pro nevelký rozsah fondu a inventárního seznamu vyhotoveny.

Nebylo zjištěno, že by se archiválie původce pojednávaného archivního souboru nalézaly v jiných archivech. Prověřovány v této souvislosti byly zejména fondy EL NAD 265 – *Sbírka písemných pozůstalostí nacistů, kraj Karlovy Vary, 1900–1945*, a EL NAD 266 – *Nacistické organizace, kraj Karlovy Vary, 1939–1945*, uložené v SOA v Plzni.³⁶

Fond obsahuje archiválie II. kategorie,³⁷ které jsou psány výhradně německy a jsou v dobrém fyzickém stavu. Restaurátorské zásahy nejsou plánovány.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Materiály fondu poskytují dílčí informace o každodennosti tehdejšího nacistického režimu během 2. světové války, zejména o akceptování jeho akcí a kampaní běžnými obyvateli. Za zmínku zde stojí především inv. č. 18 – *Válečná zimní pomoc – veřejné sbírky*, které nás seznamují s jejich výsledky v oblasti územní působnosti původce, jakož i s na ně reagující kritikou nadřazených míst. Přínosná je rovněž složka inv. č. 16 – *Členové NSV...*, kde se dozvídáme o praktikách spojených s nábořem a udržení členů a s vymáháním členských příspěvků u této masové organizace. Pozoruhodné jsou rovněž i písemnosti, které na příkladu Krásného Údolí a sousedních obcí odkrývají, jakým zátěží bylo vystaveno zázemí Třetí říše v souvislosti s přijímáním a péčí o uprchlíky v závěru války (inv. č. 14). V neposlední řadě umožňují materiály nahlédnout do osudů jednotlivých osob, a to nejen složka inv. č. 10 – *Pomoc v záležitostech soukromých osob...*, ale i další položky, jejichž inventární záznam je opatřen poznámkou „jednotlivé případy“. I tento archivní fond tak bude

³⁵ Evidentní je např. koncentrace téměř veškeré agendy na otázku uprchlíků v roce 1945.

³⁶ Za laskavé poskytnutí příslušných kopií s relevantními informacemi ze spisů obou fondů zpracovatel děkuje Mgr. Miroslavu Eisenhammerovi, vedoucímu 1. oddělení, a Mgr. Ivo Kadlecovi, archiváři z 5. oddělení SOA v Plzni.

³⁷ Stanoveno na základě Přílohy č. 3, zák. č. 499/2009 Sb., v platném znění.

užitečným zdrojem při genealogických bádáních, neboť studujícím poskytne doplňující informace o životě jejich předků. Výzkum individuálních osudů jako ilustrujících příkladů tvoří v současnosti rovněž náplň projektů vědeckých historických pracovišť.³⁸ Celkově lze konstatovat, že vzhledem k souběžnému řešení agend po linii tehdejší veřejné správy a NSDAP jsou materiály tohoto archivního souboru vhodným doplněním fondu Archiv města Krásné Údolí, období let 1938–1945.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní zpracování provedl Petr Cais ve Státním okresním archivu Karlovy Vary v roce 2009. Archivní pomůcku vyhotovil zpracovatel v období listopad 2010 – červenec 2011.

Karlovy Vary, 12. 7. 2011

Petr Cais

³⁸ Jedná se např. o projekt Sudetoněmečtí vysídlenci v bavorském Švábsku (*Vertriebene in Bayerisch Schwaben*), organizovaný katedrou bavorských a švábských dějin (*Lehrstuhl für Bayerische und Schwäbische Landesgeschichte*) filologicko-historické fakulty univerzity v Augsburgu.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Archivní materiály

Státní okresní archiv Karlovy Vary:
Archiv města Krásné Údolí 1488–1945.

Tištěné prameny a edice

Organisationsbuch der NSDAP. 5. Auflage. München : Zentralverlag der NSDAP, Franz Eher Nachf., 1938.

Das Sudetenbuch 1940. Teplitz-Schönau: Wächter Verlag, [1940].

Das Sudetenbuch 1941. Bad Teplitz-Schönau : Wächter Verlag, [1941].

Literatura

BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka : lexikon německého nacionálního socialismu 1933–1945*. Praha : Prostor, 2004.

KURAL, Václav – RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kol. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem : albis international, 2002.

MACEK, Jaroslav – BRZOBOHATÝ, Jan. Spisová manipulace nacistické okupační správy – zásady a vývoj. *Sborník archivních prací*, 1965, ročník XV, sešit 1, s. 229–276.

MACKOVÁ, Marie. Nacionálně socialistická péče o blaho lidu Čenkovice : archivní fond a možnosti výzkumu mikroregionu. *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 2000, č. 5, s. 27–43.

MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kolektiv. *Politické strany : vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl – Období 1861–1938. Brno : Doplněk, 2005.

ŘEHÁČEK, Karel. NSDAP v Karlových Varech, její struktura a někteří její představitelé v letech 1938–1945. *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 2003, číslo 7, s. 173–197.

VANĚČEK, Jiří. NSDAP – místní skupina Ústí nad Orlicí. *Nové letopisy města Ústí nad Orlicí a jeho okolí*, 2006, č. 1–2, s. 9–13.

VRBATA, Jaroslav. Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. *Sborník archivních prací*, 1962, ročník XII, sešit 2, s. 45–67.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk

AMKÚ	– Archiv města Krásné Údolí
Čas. rozsah	– časový rozsah
č.p.	– číslo popisné
DNSAP	– Německá nacionálně socialistická dělnická strana (<i>Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei</i>)
EL NAD	– evidenční list Národního archivního dědictví (viz § 16, zák. č. 499/2004 Sb., v platném znění)
Evid. jedn.	– evidenční jednotka
inv. č.	– inventární číslo
m.j.	– mimo jiné
něm.	– německy
NSDAP	– Nacionálně socialistická německá dělnická strana (<i>Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei</i>)
NSV	– Nacionálně socialistická péče o blaho lidu (<i>Nationalsozialistische Volkswohlfahrt</i>)
přír.	– přírůstek, přírůstkový
Sb.	– Sběrka zákonu České republiky
SdP	– Sudetoněmecká strana (<i>Sudetendeutsche Partei</i>)
sign.	– signatura
SOA	– státní oblastní archiv
SOkA KV	– Státní okresní archiv Karlovy Vary
VDA	– Národní svaz pro Němce v zahraničí (<i>Volksbund für das Deutschtum im Ausland</i>)
WHW	– sbírka Zimní pomoc německého lidu (<i>Winterhilfswerk des deutschen Volkes</i>)
zák.	– zákon

Příloha č. 2: Struktura archivního fondu

	Inv. č.
<u>I. ÚŘEDNÍ KNIHY</u>	1
<u>II. SPISY</u>	
1. Strana všeobecně	2
2. Slavnosti, propaganda	3–4
3. Zdravotnictví, protiletcká a protipožární ochrana, bytová otázka, pracovní nasazení	5–8
4. Vojenské osoby, padlí vojáci	9
5. Pomoc v záležitostech soukromých osob	10
6. Sociální péče, sbírky, péče o uprchlíky	11–14
7. Nacionálně socialistická péče o blaho lidu (NSV), a její akce, válečná zimní pomoc	15–20

INVENTÁRNÍ SEZNAM

I. ÚŘEDNÍ KNIHY

1	Evidenční kniha členů Nacionálně socialistické péče o blaho lidu 1939–1942 – místní skupiny Krásné Údolí (sešit) ³⁹ (N.S.V. Mitglieder-Liste. Schönthal, Döllnitz, Pröles)	K1

II. SPISY**1. Strana všeobecně**

2	NSDAP všeobecně (mj. válečné nasazení členů)	1940–1943	N1

2. Slavnosti, propaganda

3	Oslavy narozenin Adolfa Hitlera, památka padlých z Hitlerova puče 8. – 9. listopadu 1923, ostatní nacistická výročí	1941–1943	N1

4	Lidové svátky a kulturní akce v nacistické režii	1942	N1

**3. Zdravotnictví, protiletectká a protipožární ochrana,
bytová otázka, pracovní nasazení**

5	Zdravotnictví (mj. členství v Německém červeném kříži, boj proti tuberkulóze)	1940–1942	N1

6	Protipožární a protiletectká ochrana	1941–1944	N1

7	Bytová otázka, obstarávání bytových prostor (mj. dům č.p. 28)	1941–1943	N1

8	Pracovní nasazení v zemědělství (mj. Göringovy síly)	1944	N1

4. Vojenské osoby, padlí vojáci

9	Vojenské osoby – pátrání po nezvěstných, evidence a uctívání památky padlých – všeobecně a jednotlivé případy	1940–1945	N1

5. Pomoc v záležitostech soukromých osob

10	Pomoc v záležitostech soukromých osob (mj. urovnání sporů, řešení stížností, intervence) – jednotlivé případy	1941–1945	N1

6. Sociální péče, sbírky, péče o uprchlíky

11	Veřejné sbírky, pořádané různými organizacemi (mj. pro postižené krupobitím, pro Národní svaz pro Němce v zahraničí /VDA/)	1939–1941	N1

12	Péče o válečné sirotky a pozůstalé po padlých vojácích	1941–1945	N1

13	Záležitosti státních a ostatních sociálních dávek (mj. rodinné výživné, hospodářský příspěvek ad.) – všeobecně a jednotlivé případy	1941–1944	N1

³⁹ K členům NSV viz též inv. č. 16.

14	Uprchlíci, evakuovaní, přesídlené osoby německého původu – ubytování, péče, evidence, schopnost branného a pracovního nasazení (mj. jednotlivé případy, péče ze strany NSV a VDA)	1942–1945	N1
7. Nacionálně socialistická péče o blaho lidu (NSV), a její akce, válečná zimní pomoc			
15	Nacionálně socialistická péče o blaho lidu v Krásném Údolí všeobecně – funkcionáři, sídlo úřadu, tiskoviny organizace	1940–1944	N1
16	Členové NSV – nábor, vyloučení, členské příspěvky, seznamy ⁴⁰	1939–1943	N1
17	Zaopatření osob v nouzi (mj. z výtěžku zimní pomoci); sociální péče o děti, korespondence s pomocným střediskem Matka a dítě v Krásném Údolí	1939–1943	N1
18	Válečná zimní pomoc – veřejné sbírky	1940–1944	N1
19	Sbírky pro Německý červený kříž	1940–1942	N1
20	Zásobování a výživa obyvatelstva	1940–1945	N1

⁴⁰ Viz též inv. č. 1.

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	NSDAP – místní skupina Krásné Údolí
Značka archivního fondu:	MS NSDAP Krásné Údolí
Časový rozsah:	1939–1945
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 úřední kniha, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	20
Rozsah v bm:	0,12 bm (úřední knihy – 0,01 bm, spisy – 0,11 bm)
Stav ke dni:	12. 7. 2011
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Petr Cais
Zpracovatel archivní pomůcky	Mgr. Petr Cais
Počet stran:	15
Počet exemplářů	4
Schválil:	Mgr. Milan Augustin
	dne 12. 7. 2011 – č.j. SOAP/030-0210/2011